

HIVUTTAUTUEN KOHTI VIERASTA MAAILMAA

TYÖLÄISTYTTÖJEN TIE YLIOPISTOON

Mari Käyhkö

Äiti ja isä sanoivat, että minä menen isona yliopistoon. Kyllä se sopi minulle. Halusin tehdä niin kuin äiti ja isä toivoivat. Minulla oli paineita, mutta koulunkäynti sujui. – Koulu on elämän tärkein asia! Siinä opetus, joka minuun iskostettiin syvälle aivan ensimmäisistä kouluvuosista lähtien. Koulu on tärkein. Siis tärkeämpi kuin onnellisuus. (Peura 2012, 52–53.)

Yllä oleva keskiluokkaisen opettajaperheen lapsen, kirjailija Maria Peuran omaelämäkerrallinen lainaus kuvastaa sitä, kuinka keskiluokkaisessa perheessä kasvaneelle nuorelle yliopisto on usein itsestään selvä jatke aiemmille valinnoille tai jopa ainoa valittavissa oleva vaihtoehto, eräänlainen siirtymäriitti. Työläisperheen nuorelle akateeminen koulutus ei ole itsestäänselvyys, vaikka Suomea voidaan pitää vielä monessa mielessä koulutuksellisen tasa-arvon mallimaana. Akateemisesti koulutetun perheen nuoren todennäköisyys mennä yliopistoon on noin kahdeksankertainen verrattuna ei-akateemisessa perheessä kasvaneeseen nuoreen (Kivinen, Hedman & Kaipainen 2007; myös Nori 2011). Vapaat koulutusvalinnat ovat erilaisten rakenteellisten ja kulttuuristen reunaehtojen, kuten yhteiskuntaluokan ja sukupuolen, raamittamia ja rajoittamia (Gordon & Lahelma 2002, 6). Kasvuympäristöllä ja niillä kulttuurisilla konteksteilla, joissa yksilöt elävät, on merkitystä koulunkäynnissä sekä koulutuspreferenssien ja -reittien muotoutumisessa (esim. Vanttaja 2002; Tolonen 2005; Lahelma 2003).

Tässä artikkelissa analysoin koulussa hyvin menestyneiden työläistaustaisten, 1960–1980-luvuilla syntyneiden naisten ha-

keutumista yliopistoon suhteessa yhteiskuntaluokkaan ja sukupuoleen. Tutkimuksen naiset ovat kasvaneet perheissä, joissa on arvostettu ensisijaisesti ruumiillista, niin sanottua oikeaatyötä, kovaa työntekoa, käden taitoja ja maalaisjärkeä. Naisilla ei ole taustalla perheen ja suvun akateemisia perinteitä eikä arkista kosketuspintaa keski- tai yläluokkaiseen, maskuliiniseen yliopistomaailmaan. Analysoin artikkelissa naisten polkuja yliopistoon – itselle kulttuurisesti ja sosiaalisesti vieraaseen maailmaan – nimenomaan kokemuksellisenä, elettyinä kysymyksenä. Erittelen sitä, kuinka naiset pohtivat elämäänsä taaksepäin sekä millaisin luokkaan ja sukupuoleen liittyvin reunaehdoin he ovat rakentaneet kulkuaan kohti yliopistoa. Tarkastelen koulutuspolun rakentumista ja yliopistoon hakeutumista osana naisten laajempaa elämänkokonaisuutta huomioiden menneen ja nykyisyyden välisen dialogisuuden. Tutkimuksen aineisto on tuotettu pääosin muistelutyömenetelmällä. Tutkimukseni kolmestatoista naisesta kolme on syntynyt 1960-luvulla, viisi 1970-luvulla ja viisi 1980-luvulla.

LUOKKA JA KOULUTUSREITIT

Siitä huolimatta, että yksilökeskeisen aikamme hengen mukaisesti katse on käännetty pois vanhentuneiksi mielletyistä rakenteellisista kysymyksistä, ovat luokka ja sukupuoli yhä keskeisiä yksilöiden elämänmahdollisuuksia, valintoja ja kokemuksia määrittäviä tekijöitä. Luokka erityisesti kulttuurisena ja sosiaalisena kysymyksenä on lähtökohtaisesti läsnä

perheiden erilaisina elämänorientaatioina, arvostuksina, malleina, merkityksinä, käytäntöinä, perhekulttuureina sekä resursseina – myös Suomessa. Kuten Sanna Kivimäki (2008) kirjoittaa, pohjoismaiseen demokratiiaan sisältyvä tasa-arvon ihanne kieltää luokkaerot, vaikka niiden keskellä eletään. Luokat näyttävät sijoittuvan ajallisesti ja paikallisesti aina jonnekin toisaalle, missä ne ilmenevät aitoina ja oikeina. (Kivimäki 2008, 5.)

Vaikka luokka on viime vuosina osin nostettu takaisin yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, on se jäänyt vähälle erityisesti kasvatukseen, perheeseen sekä arjen käytäntöihin, siis luokan tekemiseen, liittyvänä kysymyksenä (ks. kuitenkin Tolonen 2008b; Berg 2010; Kelhä 2009). Myytti yhtenäisestä ja tasa-arvoisesta Suomesta piilottaa näkyviltä nuorten ja perheiden erilaiset elämämpiirit, todellisuudet, arvostukset ja kokemukset sekä nuorten kouluttautumisen ja toimijuuden eriaävät ehdot. Puheet vapaudesta ja rajattomista mahdollisuuksista konkretisoituvat ihmisten elämässä ja valintatilanteissa eri tavoin jo senkin vuoksi, että nuoret rakentavat koulutuspolkujaan kulttuurisessa kontekstissa, jota he eivät ole itse valinneet (Vanttaja 2003, 137). Kun analysoin sitä, miten naisten koulunkäyntiin työläisperheissä suhtauduttiin (Käyhkö 2011), panin merkille että luokkakysymykset ovat varsin ylikulttuurisia siinä mielessä, että suomalaiset naiset kytkivät kokemuksensa pitkälti samoihin seikkoihin kuin naiset brittiläisissä ja amerikkalaisissa tutkimuksissa. Erottavia tekijöitä olivat lähinnä taloudellisten resurssien selkeästi vähäisempi painoarvo Suomessa ja yhä varsin yhtenäinen suomalainen koulusysteemi.

Luokka ei ole yksin makrotason tuotannollis-taloudellinen kysymys, vaan luokkaa tuotetaan yhtä lailla kodin yksityisessä tilassa kasvatuksen keinoin osana jokapäiväistä arkea. Ne sosiaaliset ja kulttuuriset suhteet, joissa elämme, ovat olennainen osa minän rakentumista; sitä, keitä meistä tulee ja millaisena opimme jo lapsena tunnistamaan oman paikkamme sosiaalisessa järjestykses-

sä. (Steedman 1987; Hey 1997, 147; Lareau 2003, 4.) Koulutusvalinnat rakentuvat hiljalleen osana elämäkokonaisuutta. Koulutusvalinnoissa ilmenee, millaisia asioita yksilö on elämänsä historiansa aikana oppinut arvostamaan ja pitämään tavoiteltavina, mikä on sosiaalisesti odotettua, hyväksyttyä tai torjuttavaa. Korkeasti koulutetut vanhemmat pitävät peruskoulun jälkeen lastensa lukiovalintaa useimmiten itsestäänselvyytenä, kun taas ammatillinen koulutus on todennäköisempi vaihtoehto ammatillisen koulutuksen käyneille tai vailla ammatillista koulutusta oleville, käytännöllisiä taitoja arvostaville, vanhemmille. Yhtä lailla yliopistoon pyrkiminen kuin sen ulkopuolelle jättäytyminenkin on osin perhetaustan mukaisesti hiljalleen opittu valintataipumus (Rinne, Haltia, Nori & Jauhiainen 2008, 515).

Ihmisten elämänsä historian kuvaukset tekevät ymmärrettäväksi sen, miten koulutusvalinnoissa ilmenevät arvostukset ja tavoitteet ovat kytköksissä kotitautaan ja sukupuoleen sekä kuinka erilaisissa kulttuurisissa ja sosiaalisissa suhteissa arkaan eläville nuorille rakentuu erilaisia resursseja ja tavoitteita (Tolonen 2008a, 229; Vanttaja 2003, 137–138; Gottfredson 2004). Tyttöjen kouluttautumista Iso-Britanniassa tutkineet Valerie Walkerdine, Helen Lucey ja June Melody (2001) ovat kiinnittäneet huomiota nimenomaan luokan keskeisyyteen koulutusreittejä eriyttävänä tekijänä (Walkerdine et al. 2001, 4), vaikka koulu- ja koulutuspoliittisissa keskusteluissa niin Suomessa kuin Iso-Britanniassa keskitytään lähinnä vain sukupuoleen ja silloinkin tyttöjen ja poikien vertailuun. (ks. esim. Plummer 2000, vii; Lahelma 2009).

Myös ihmiset tulkitsevat taustakulttuuriin – ja sukupuoltaan – eri tavoin ja laativat omalla elämänsä historiallaan oman toiminnan horisonttinsa (Järvinen 1999, 196). Tämän tutkimuksen työläiskodeissa kasvaneet naiset eivät ole asettuneet oletettuihin raameihin, vaan ovat eri vaiheissa haastaneet sukunsa kulttuurista kouluttautumismallia hyödyntäen avoinna olevia koulutusmahdollisuuksia

sekä samalla rikkoneet elämisen kulttuurista käsikirjoitusta. En kuitenkaan halua puhua sosiaalisesta noususta, sillä se on käsitteenä hierarkkinen. Käsitteen sisään on rakentunut kyseenalaistamaton oletus siitä, että ylöspäin suuntautuva sosiaalinen liikkuvuus on merkki haluttavasta kehityskulusta. Samalla erilaiset ammatit, elämäntavat ja kulttuuriset käytännöt asetetaan hierarkkiseen järjestykseen, niin että työväenluokkainen kulttuuri patologisoidaan suhteessa keskiluokkaiseen normiin. (ks. Vanttaja & Järvinen 1998, 353; Vanttaja 2003, 138.)

Olen hakenut tutkimukseen naisia, jotka itse määrittävät itsensä työläistaisiksi. Teoreettisesti kiinnitän luokkatarkastelun kulttuurintutkimukselliseen, brittiläiseen feministiseen keskusteluun, jossa vastoin luokan maskuliinista valtavirtateoretisointia kiinnitetään erityistä huomiota yksityiseen tilaan (kotiin, kasvatukseen), arkeen ja henkilökohtaiseen, ruumiillisuuteen, kuten luokan kokemuksellisuuteen ja luokkaa leikkaaviin muihin eroihin (esim. Skeggs 2004). Huomion kiinnittäminen luokan kokemuksellisuuteen on merkityksellistä siksi, että luokka yksilöllistettynä kysymyksenä helposti verhoutuu muihin, näkyviin tai selkeämmin artikuloitaviin kysymyksiin. Luokan ja sukupuolen kokemuksellista puolta on tärkeää tähdentää myös vastapainona sille, kuinka keskusteluissa koulutusvalintojen rakentumisesta on siivottu pois kaikki eletty, koettu ja ääneen lausumaton. Valintojen tekemisestä puhutaan tietoisena, hallittuna ja erillisissä keskusteluissa rakentuvana – irrallaan kaikesta arkisesta elämän monimuotoisuudesta ja sattumanvaraisuudesta sekä kulttuurisista säännönmukaisuuksista. (Käyhkö 2011, 417–418.) Vaikka asiat on eletty ja koettu yksilöllisesti, ne on tuotettu sosiaalisesti.

MUISTOT, KOKEMUKSET JA TUNTEET

Artikkeli pohjautuu laajempaan tutkimukseeni, jossa tavoitteena on ollut analysoida

työläistaisien naisten kokemuksia yliopistossa opiskelusta sekä erityisesti sitä, minkälaisissa kysymyksissä ja millä tavoin luokka on kokemuksellisesti aktualisoitunut, tullut itselle näkyväksi ja tuntuksi. Vaikka tutkimuksen keskiössä oli kysymys yliopistossa opiskelusta, naiset palasivat tiuhaan niin aikaan ennen yliopistoa kuin myös asioihin yliopiston ulkopuolella.

Tutkimuksen aineisto on tuotettu pääosin muistelutyömenetelmällä. Kyseinen menetelmä on esimerkki feministisistä vaihtoehtoisista tutkimuskäytännöistä, joilla kyseenalaistetaan perinteisiä käsityksiä tiedosta, tietämisen tavoista ja siitä, keiden tieto on ”oikeaa” tietoa. Muistelutyömenetelmässä mieleen tallentuneet muistot, eletty kokemukset sekä tunteet nähdään itsessään arvokkaana tietona, sillä ne muotoilevat sisäistä maailmaamme ja tuottavat aktiivisesti merkityksiä (Kuhn 2002, 159, 161). Muokkaamme ja rakennamme elämäämme muistojen kautta kertomalla, jolloin samalla selitämme itsellemme, kuinka tähän hetkeen on tultu (Kuhn 2002, 46; Steedman 1987). Yksilölliset muistot heijastavat yhteiskunnallista ja kulttuurista ajankuvaa.

Frigga Haugin tutkimusryhmineen (1987) kehrittelemää kollektiivista menetelmää on sovellettu monin tavoin (esim. Kokko 2007; Koski & Tedre 2003; Davies & Gannon 2006). Kokoamassani kymmenen naisen ryhmässä keskityttiin kerrottuihin muistoihin. Myös omat muistoni ovat osa aineistoa, sillä menetelmälle on ominaista, että myös tutkija toimii yhtenä muistelijoista, ”meistä”. Muistelu tapahtui käytännössä niin, että jokaiselle ryhmän jäsenelle oli varattu oma muistelukerta, jonka aluksi hän sai kertoa vapaasti omia merkitykselliseksi katsomiinsa muistoja. En halunnut rajata muistelua valmiiksi annettujen teemojen ympärille, vaan antaa naisten itse päättää, missä ja millä tavoin luokka ja sukupuoli ovat konkretisoituneet. Väljänä raamina muistelulle toimi naisille tutustumis- ja ohjeistustapaamisessa, ennen ensimmäistä varsinaista muistelukertaa, esittämäni välja luokkaan, sukupuoleen,

yliopisto-opiskeluun sekä muistoihin ja kokemuksiin liittyvä tutkimusidea. Kunkin muistelun jälkeen keskustelimme yhdessä muistoista ja tuntemuksista, joita kyseinen muistelu oli aktivoinut ryhmän muiden jäsenten mielissä. Muistelu on prosessointia, jossa omaa elettyä elämää tehdään ymmärrettäväksi sekä itselle että ryhmäläisille. Ryhmässä mukana olevien henkilökohtaiset ja kollektiiviset muistot kietoutuvat toisiinsa sillä ajatuksella, että heillä on jotain jaettua, vaikkakaan ei välttämättä yhtenäisellä tavalla koettua.

Kokoonnuimme yliopiston tiloissa iltaisin yhteensä 12 kertaa. Tapaamisten ohessa osa naisista piti päiväkirjaa, joihin he kirjoittivat sellaisia tunteja, mietteitä ja episodeja elämästä, jotka olivat nousseet mieleen tapaamisten välillä. Ryhmässä tapahtuneen muistelun lisäksi tein myöhemmin kolme elämäkerrallista muisteluhaastattelua. Haastatellut naiset eivät päässeet eri syistä mukaan ryhmään, mutta halusivat kertoa muistoistaan.

Hain tutkimukseen työläistaustaisia Joensuun yliopistossa¹ opiskelevia tai opiskelleita naisia. Haku tapahtui ainejärjestöjen sähköpostilistoille laittamieni viestien ja lumipal-lomenetelmän avulla. Olennaisinta taustan määrittelyssä oli naisten oma kokemus; itsensä identifioiminen työläistaustaiseksi. Naisten vanhemmissa on perinteisissä työläisasemissa olevia mutta myös pienviljelijöitä ja joitain itsensä työllistäneitä, itseoppineita pienyritystäjiä. Vanhempia yhdistävät niukka koulutus ja ruumiillinen työ. Yhdelläkään vanhemmista ei ole ylioppilas- tai yliopistotutkintoa. Useimmat ovat suorittaneet joko kansakoulun tai sen lisäksi jonkin lyhyen ammatillisen koulutuksen tai kurssin. Vanhemmat toimivat tai ovat toimineet työelämässä ruumiillisissa ja varsin sukupuolittuneissa työtehtävissä. Äidit ovat työskennelleet esimerkiksi siivoojana, maatalouslomittajana, salaatintekijänä ja puhelunvälittäjänä. Isät taas ovat toimineet esimerkiksi rekkakuskina, särmääjänä, kirvesmiehenä, koneasentajana ja varaosa-

myyjänä. Muistelijoiden joukossa on myös naisia, jotka ovat ennen yliopisto-opiskelua olleet itse työelämässä työläisasemassa ja toimineet esimerkiksi siivoojana ja parturi-kampaajana. Naiset ovat varttuneet pienhekköillä paikkakunnilla, maaseudulla ja kaupungeissa, Keski-, Itä- ja Pohjois-Suomessa. He ovat opiskelleet tai opiskelevat eri tiedekunnissa; useimmat yhteiskunta- tai kasvatustieteiden eri koulutusaloilla.

Aineisto on tuotettu vuosien 2008–2009 välisenä aikana ja se on analysoitu aineistopainotteisesti teemoittelemalla. Induktiivisuus leimaa monella tapaa tutkimusprosessiani. Olen esimerkiksi vasta aineiston tuotettuani ja litteroituani lähtenyt miettimään tarkempia kysymyksiä, joihin aineisto antaa vastauksia. Tämän artikkelin lähtökohtana oli naisten erityinen halu kertoa reiteistään yliopistoon sekä hiljalleen sisäistetyistä kysymyksistä, jotka määrittivät vielä yliopisto-opiskeluakin. Olen analysoinut naisia yhdistäviä ja erottavia luokkakokemuksia. Artikkelin tarkempaa rajausta ja käsitekehikkoa olen rakentanut empirian ja teorian välisenä dialogina.

KOHTI YLIOPISTOA

Tutkimukseni työläisnaisten kulkureitti yliopistoon, oman elämänpiirin ulkopuoliseen maailmaan, ei perustunut valmiiksi hiottuihin suunnitelmiin tai määrätietoiseen etenemiseen, kuten koulutuspoliittinen ideaali olettaa ja kehottaa. Naisista kuusi on kulkenut yliopistoon pidemmän reitin kautta tehden ensin työläistytölle oletetun valinnan hankkimalla ammatillisen tutkinnon. Loput seitsemän ovat edenneet suoraviivaisemmin, vaikkakin epäröiden ja varovasti, käyden ensin lukion ja hakeutuen sitten yliopistoon.

Keskeisin naisia yhdistävä kokemus suhteessa koulunkäyntiin on ollut yksin ja omillaan oleminen (ks. myös Lucey et al. 2003,

¹ Joensuun ja Kuopion yliopistot yhdistyivät 1.1.2010 Itä-Suomen yliopistoksi.

295). Perheiden arjessa lasten koulunkäynti on yksi asia muiden joukossa eikä perheen erityinen projekti. Vanhemmat ovat voineet pitää kouluttautumista periaatteessa hyvänä asiana tiettyyn rajaan saakka, mutta perheiden arki ei ole rakentunut lasten koulunkäynnin tai harrastusten ympärille. Koulunkäyntiin liittyvät kysymykset eivät ole olleet arjessa vanhempia ja lasta yhdistävä tekijä, joista olisi yhdessä sen enempää keskusteltu. ”Se [koulunkäynti] on ollut ihan minun oma yksityinen juttu.” (Tarkemmin Käyhkö 2011.)

Vanhempien etäinen suhde kouluinstitui-tioon on konkretisoitunut erityisesti koulutusvalintojen tekemisessä. Vaikka vanhemmat ovat osin suhtautuneet kannustavasti, heillä ei ole ollut tarvittavaa ymmärrystä koulujärjestelmästä tai tietoa avoinna olevista vaihtoehtoista ollakseen apuna. Toisaalta vanhemmilla ei ole ollut välttämättä erityistä haluakaan ohjailla lastensa valintoja. Kyse ei ole valitsijavanhemmista, jotka olisivat aktiivisen tietoisesti, omia koulutuksellisia resurssejaan hyödyntäen pyrkineet ohjaamaan valintoja, selkeästi ilmaisten, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei. Työläisvanhemmille tyypilliseen tapaan vanhemmat ovat pysyneet taustalla joko hiljaa tukien ja hyväksyen tai osallistuneet neuvomiseen oman elämänkokemuksen pohjalta toteamalla lähinnä sen, mitä kannattaa välttää.

Kotona ammatinvalintaani ei puututtu. Tai lähinnä taisi tulla ohjailua niin päin, että äiti totesi, että kauppaan ei kannata ainakaan hakeutua töihin. Hieman ironista on, että siskoni [leipuri-kondiittori-elintarviketyöntekijä] on juuri kaupassa töissä ja nimenomaan lihaiskillä, kuten äitikin oli.

Ero ideaalina pidettyyn keskiluokkaiseen malliin, jossa valinnoista ja mahdollisuuksista neuvotellaan osana arkea, tuli ilmeiseksi kun naiset muistelivat lapsuudenystäviensä perheitä, joissa oli korkeasti koulutetut vanhemmat.

Esimerkiks kun olin siellä kaverini luona aina kylässä, niin siellä oli jännää, et se isä, tai äitikin aina, että: ”kyllähän siun kannattas sitä ja tätä tehdä kun sinä osaat kirjoittaa. Että voisit vaikka ruveta toimittajaks ja tällästä”. Ni ei meillä kotona ikinä sellasta, että: ”no siehän voisit sitä tehdä kun siinä pärjää”.

Naiset olivat kuitenkin tyytyväisiä siihen, että heillä ei ollut sukuvelvoitteita kouluttautumisen suhteen tai paineita akateemisesta menestyksestä, toisin kuin keskiluokkaisilla nuorilla sekä omilla ystävillä, joilla ei ole ollut lupa epäonnistua koulutuksessa. Koulutus on keskiluokkaisille perheille keino uusintaa oma asema yhteiskunnassa ja velvoittaa myös lapset siihen (esim. Walkerdine et al. 2001, 24).

Kaksi naista [yliopisto-opiskelijaa illanistujaisissa] kertoi, kuinka heitä välillä häiritsivät odotukset hyvästä koulumenestyksestä [molemmat korkeasti koulutetuista perheistä]. Minulta taas ei ole koskaan odotettu koulusta juuri mitään, tai vanhempani eivät ole olleet kovin kiinnostuneita koulumenestyksestä, koska se ei vaan kuulunut asiaan.

Akateeminen kunnianhimo tai ylipäänsä liiallinenkiinnostus koulunkäyntiä kohtaan ei ole työläisperheissä välttämättä suotavaa. Se on vähintäänkin vieras asia, johon ei tiedetä miten suhtautua. Naisilla ei ole ollut lupaa loistaa, kuten eräs muistelijoista kertoo: ”Semmonen sisäinen [tunne], että elähän nyt yritä liikoja. Sekin on semmosta näkyväksi tulemista jos menestyy oikeen hyvin. Parempi olla semmonen keskittien tallaja.” Naiset ovat jo varhain oppineet olemaan hiljaa omista kouluasioista kuten myös koulumenestyksestä. Näin sen vuoksi, ettei määrittyisi läheisten silmissä sellaiseksi, joka yrittää olla parempi kuin muut. Koulunkäynti ja koti ovat olleet kaksi arjessa toisistaan erillään olevaa maailmaa, joiden välillä ei ole jatkuvuutta.

Seurausta kouluasioiden kanssa yksin olemisesta on ollut peruskoulun jälkeisten koulutusvalintojen sattumanvaraisuus ja suunnan hakeminen pienistä vihjeistä tai päähänpis-

toista. Naiset puhuivat, kuinka ilman sen suurempaa toimijuuden tuntoa (ks. Gordon 2005) on ”vain menty”, ”haahuiltu”, ”poukkoiltu” ja ”päädytty”, vaikka kaikki ovat lopulta päätyneet yliopistoon. Myös Hanna Nori (2011, 39) ja Markku Vanttaja (2003, 137) ovat havainneet, kuinka nimenomaan niukemmin koulutetuista perheistä tulevien nuorten uraratkaisut ovat usein olosuhdeherkkiä ja vaikutuksille alttiita. Erityisesti yliopistoon pidemmän reitin käyneet naiset kertovat, kuinka he ovat olleet rajoittavassa mielessä lähipiirin ohjailtavissa ja taivuteltavissa, esimerkiksi mitätöinnin keinoin. Suuntaa omille ratkaisuille on saatu lähipiirin, kuten mustasukkaisen poikaystävän tai kilpailevan siskon lannistavien puheiden perusteella niitä kyseenalaistamatta.

Mulla oli hyvin vahvasti mielessä, että se hiihtolukio ois kauheesti kiinnostanu. Mulla ois kyllä urheilusuoritukset riittäny ja keskiarvo ois kyllä riittäny aika loistavastikin, mutta sitten minun vanhemmat tuli siihen eteen ja sano: ”Sinne menee vaan älykkäitten lapset ja hyvät urheilijat. Et sulla ei oo mitään mahdollisuutta.” – – Hakeuduin sitten tuonne koti- ja laitostalousoppilaitokseen, kun ajattelin että kotoo on päästävä keinolla millä hyvänsä poikkeen, et mä en jaksa enää täällä olla.

Pidemmän reitin käyneet ovat kahta naista lukuun ottamatta (jotka itse ehdoin tahdoin halusivat ammatilliseen koulutukseen) ohjautuneet tai ohjattu työläistyön ”perinteiselle reitille” ammatillisen koulutuksen piiriin sukupuolittuneille aloille, esimerkiksi kauppa-kouluun, ravitsemusosalalle tai emäntäkouluun. Aineiston naiset eivät kuitenkaan ole paenneet koulunpenkkiä, toisin kuin samanlaisen taustan omaavat väitöskirjani (Käyhkö 2006) siivoojiksi opiskelevat naiset, jotka halusivat mahdollisimman pian koulunpenkiltä työelämään ja perustamaan perhettä. Kyse ei ole ollut heikosta koulumenestyksestä². Hätäisesti koulutusvalintaa tehtäessä on ollut helpompi

tarrautua johonkin tuttuun ja turvalliseen kuin ottaa riski ja tavoitella jotain itselle ei-oletettua. Koulutusvalinnat eivät ole aina ensisijaisesti *koulutus*valintoja, sillä niitä tehdään tilanteittain, myös uhrauksia ja kompromisseja tehden (ks. myös Gottfredson 2004). Joidenkin kohdalla ensisijaista peruskoulun jälkeistä koulutusvalintaa mietittäessä on ollut hankalien elämäntilanteiden, kuten isän vaikean alkoholiongelman tai pitkään jatkuneen mitätöinnin, vuoksi lapsuudenperheen piiristä ja kotipaikkakunnalta pois pääseminen.

Lukioon ja suurempaa ideaalista reittiä kohti yliopistoa menneille yliopisto ei ole ollut itsestään selvä päämäärä. Heitä on kuitenkin yhdistänyt käsitys itsestä enemmän lukija- kuin tekijäihmisenä, jolle ammatillinen koulutus ei ole tarjonnut mitään itseä kiinnostavaa alaa. Perinteiset työläistyttöjen ammatit eivät tuntuneet omilta. Tässä joukossa on naisia, jotka olivat jo varhaisemmassa vaiheessa koulunkäynnistä lumouduttuaan tunteneet vierautta omaa kasvuympäristöään kohtaan, ottaneet sekä henkisesti että konkreettisesti etäisyyttä muuhun perheeseen ja viettäneet aikaa omassa huoneessaan esimerkiksi lukien. ”Jotenkin kotona ei tuntunut kodilta.” Yliopisto itselle mahdollisena paikkana avautui, kun naiset alkoivat viimeistään lukiossa varovaisesti haaveilla ammasteista, joihin pääseminen edellyttää yliopistossa opiskelua, kuten opettaja tai psykologi. Myös osa suoremman reitin kulkeneista on antanut tilaa lähellä olevien ihmisten, kuten keskiluokkaisten ystävien valinnoille, mutta ei itseä painostavassa mielessä, vaan heitä seuraten.

Suurempaa reittiä yliopistoon menneiden ryhmässä on enemmän naisia, joiden vanhemmat ovat suhtautuneet koulunkäyntiin joko avoimen myönteisesti tai eivät ainakaan mitätöiden. Vanhemmat ovat nähneet koulutautumisen välineenä helpompaan elämään. Koulunkäyntiin on pystynyt ja saanut keskitettyä – sille on annettu tilaa, vaikka keskiluokalle tyypillinen kilpaillinen yksilöllisyys

² Tutkimuksen naisten peruskoulun päästötodistuksen keskiarvo on ollut 7.8 ja 9.5 välillä.

(ks. Reay 1997, 21) ei ole ollut osa perheiden arkea tai kasvatusta. Tässä ryhmässä on useita naisia, joita ei ole eksplisiittisesti kannustettu kouluttautumaan, mutta joita on pyritty ohjaamaan toivottaviin valintoihin ja suojelemaan vanhempien kohtalolta erityisesti seksuaalisuuden säätelyllä. Vanhemmat ovat harjoittaneet keskiluokkaiselle perhekulttuurille ominaista säätelyä, jossa tyttöä pyritään pitämään koulutiellä kontrolloimalla liian varhain äidiksi tulemista. Varhainen äitiys symboloi keskiluokkaisen arvomaailman ja elämänkulun kyseenalaistamista ja toimii erityisenä uhkana kouluttautumiselle, rationaaliseksi keskiluokkaiseksi yksilöksi tulemiselle (ks. Walkerdine et al. 2001, 172–194).

Poikaystävätieto otettiin vastaan [oli 15-vuotias] tavalla, jota en olisi voinut edes kuvitella: äitini kielsi minua seurustelemasta. Perusteena olivat nuori ikä ja se, että koulut on kesken. Nyt jälkepäin mietittynä tilanne on voinut tuoda äidille mieleen jotain kauhukuvia koulujen jättämisestä ja päätymisestä elintarvikeliikkeen kassalle. Taustalla on siis voinut olla aito huoli tulevaisuudestani ennen kaikkea siitä näkökulmasta, ettei vain käy kuten hänelle.

Siinä kesällä ennen yliopisto-opintojen aloittamista huomasin olevani raskaana. Se ei ollut mikään vahinko. Mutta sitten vanhemmat pakottivat aborttiin. Kiristämällä. Tää on asia mistä meillä ei puhuta. – Luulen, että he pelkäs lähinnä sitä, että olisin jättänyt opinnot siihen, mikä on toisaalta outoo, kun ei he kuitenkaan yliopistoon mitenkään kannustanu. Halusivat suojella joltain, mutta se tapa miten he sen teki, oli epäreilu.

Yhteenvetona voi todeta, että perheet eivät ole ensisijaisesti lähettäneet tyttöjä pidemmälle koulutusreitille, etenäkään yliopistoon, vaikka naisia on osin ohjattu hyödyntämään avoinna olevia mahdollisuuksia. Ennemmin voi nähdä, kuinka naiset itse ovat eri vaiheissa koulumenestyksen, koulumyönteisten keskiluokkaisten kavereiden, lukuharrastuksen sekä ”tiedonjanon” myötä ottaneet omikseen keskiluokkaisen koulumaailman käytännöt:

tehneet irtioton sekä hiljaa hivuttautuen lähestyneet yliopistoa, osa itsevarmemmin ja osa pienin askelin ja mutkien kautta.

YLIOPISTON KYNNYKSELLÄ

Hakeutuminen omasta elämänpiiristä etäiseen ja näennäisesti luokattomaan mutta arvomaailmaltaan ja käytännöiltään keski- ja yläluokkaiseen yliopistomaailmaan ei ole ollut kivutonta. Hakeutumisessa ei ole kyse vain mahdollisuuksista, vaan myös hiljalleen rakentuneista käsityksistä itsestä. Luokka-sukupuoleen kietoutuneena on läsnä naisten tekemisissä ja valinnoissa sisäistyneenä epävarmuutena ja varovaisuutena (Lehmann 2009, 638). Näkymättömissä olevat rakenteet sekä mielen sisäiset kokemukset konkretisoituvat siinä, kuinka ihmiset toimivat tai jättävät toimimatta, koska eivät uskalla tarttua mahdollisuuksiin (McNay 2004, 177–178; Reay 2005, 913). Louise Morley (1997) puhuu ulkoisten esteiden rinnalla sisäisistä esteistä, kuten sisäistetyistä huonommuudentunteista.

Erityisesti pidemmän reitin käyneille yliopisto oli pitkään itseltä täysin poissuljettu vaihtoehto, jotain oman todellisuuden ulkopuolella olevaa.

Muistan kun olin tuolla yögrillimyyjänä. Sinne grillille tuli kerran semmonen niin huoliteltu ja niin viimeisen päälle oikeen semmonen, vähän niinku Marilyn-hiukset ja se tyttö sano: ”Mä oon lukemassa pääsykokeisiin lääkkiseen”, ja sit se ei antanu kenenkään kaverin ees koskee sen hiuksia, kun se on jotenkin niin tärkeen tärkätty. Minä en koskaan tiennyt, pääsikö hän sinne, mut siinä jotenkin, mä katoin sitä tilannetta, ihmisten puhetta ja kaikkee, ja tajusin sen oman erilaisuuteni. Mulla oli semmonen fiilis että ”Niin, minä oon tässä rasvanen grillimyyjä. Ei oo tullu mieleenkään, että voisinkoskus lukea jonnekin pääsykokeisiin. Et, mil-tähän tosta ihmisestä tuntuu. Onpa se jotenkin kauheen itsevarma ja ylpee.” Kaikkee semmosia risteili mielessä. Se semmonen mietlön ero. Minä olin tosi rahvas.

Lainaus kertoo, kuinka naiset olivat sisäistäneet ne mahdollisuudet, jotka heille työläis-taustaisina tyttöinä olivat tarjolla. He osasivat lukea sitä tulevaisuutta, joka oli tehty heitä varten – ja jota varten heidät oli tehty. (Bourdieu & Wacquant 1995, 161.) Havahtuminen siihen, että *minäkin* voin hakea yliopistoon, on vaatinut aikaa ja usein jonkin käännekohdan elämäntunnetilassa (kuten vakavan sairastumisen) ja muutoksen käsityksessä itsestä. On täytynyt oppia pois ajatuksista, joihin on kasvanut kiinni. Akateeminen tutkinto ei ole ollut myöskään suoremppaa reittiä yliopistoon hakeutuneille ainoa mahdollinen valinta: itseisarvo tai päämäärä sinänsä, vaan hiljalleen mieleen rakentunut haluttava vaihtoehto.

Epärointiä ja pelkoakin suhteessa yliopistoinstituutioon on koettu lähinnä oletettujen ja jälkikäteen epärealistisiksi osoittautuneiden osaamisvaatimusten suhteen: ettei olisi tarpeeksi hyvä ja kelpaisi, tai kuten eräs meistä totesi, että pelkällä olemisellaan romahduttaisi koko yliopiston tason. Naiset katselivat ja arvioivat itseään ulkoapäin keskiluokkaisin silmin ja kokivat itsensä vajavaisiksi. ”Minä ite luulen, että miulla on vaan koko ajan tässä yliopistojutussa se pelko, että minä en täyty näitä odotuksia. Minä en tiijä, kuka ne sit laittaa ne odotukset.” Naisilla on pelko siitä, että he ”paljastuvat”: tulevat opiskelun arjessa näkyviksi ei-toivotulla tavalla, etteivät tiedä tai osaa, ja että eivät oikeasti kuulu yliopistoon.

Työläistaustaisten naisten kynnystä hakeutua yliopistoon on madaltanut yliopiston läheisyys sekä se, että joku likeinen ihminen, kuten poikaystävä, on hakeutunut yliopistoon. Lähellä sijaitsevassa yliopistossa on voitu käydä valintakokeessa ilman suuria kustannuksia ja ilman että siitä olisi täytynyt tehdä suurta numeroa. Naiset ovat myös tunnistaneet yliopistojen välisen eriytymisen ja julkilausumattoman statushierarkian, jossa Joensuun yliopisto (nykyisin Itä-Suomen yliopisto) määrittyy opiskelijoiden taustan mukaisesti kansanomaiseksi, matalan statuksen yliopistoksi (Nori 2011, 89–91, 221). Joensuun yliopisto on koettu turvalliseksi va-

linnaksi, paikaksi johon *minäkin* voin sopia ja tuntea kuuluvani. ”En varmaan ois lähtenyt jonnekin Helsinkiin tai Turkuun edes hakeutumaan. Et siinä ois ollu liian suuri kynnys.” Naisten oletuksena on, että elitistisemmissä yliopistoissa, erityisesti Helsingissä, luokkataustat tulevat näkyvämmiin esille. ”En tiijä sitten mimmosta siellä [Helsingissä] on opiskelu, et oisko se [oma tausta] jotenkin iskeny kasvoille silleen enemmän.” Ylempien yhteiskuntakerrostumien jälkeläisillä ja työläistaustaisilla on yliopistokentän sisällä pääosin omat eriytyneet koulutusväylänsä (Ahola 1995).

Yliopisto ei ole ollut naisille keskiluokkainen unelma, jossa tavoitteena olisi ollut halu ”kiivetä” tai paeta omaa taustaa, mihin työläistaustaisten nuorten opiskelun usein oletetaan kiinnittyvän. Tutkimuksen naiset vierastavat yliopistossa sen keskiluokkaista, kilpailullista ja maskuliinista kulttuuria (Savage 2000, 32, 84, 139), joka kytkeytyy jatkuvaan joksikin tulemiseen ja tietoiseen pelin pelaamiseen. Tämä ei ole oma opittu tapa olla maailmassa. Osin yliopistoon hakeutumisella on haluttu näyttää niille sukulaisille ja opettajille, jotka ovat suhtautuneet naisiin tai heidän haaveisiinsa vähätellen, että minustakin on johonkin. Yliopistoon on suhtauduttu uutena, erilaisina vapauksina ja mahdollisuuksina luovana maailmana, johon itsellä on utelias, ei välineellinen suhde.

MAAILMOJEN ERKANEMINEN

Työläistytön kohdalla yliopisto-opiskelussa ei ole kyse ainoastaan kouluttautumisesta. Se ei ole odotettu, itsestään selvä jatke koulutuspolulla tai jotain mikä voitaisiin jakaa vanhempien kanssa. Yliopistokoulutus voidaan ymmärtää toisin tekemisenä ja läheisten silmissä myös lähtemisenä tai jättämisenä, josta O’Brian (2003, 265) puhuu ilmauksella ”moving out” (vertaa ”moving on”).

Vaikka naiset ovat pitkälti kieltäytyneet ”astumasta ylemmälle portaalle” tai luopu-

masta siitä maailmasta, jossa he ovat kasvaneet, on yliopistoon hakeutuminen aiheuttanut lähipiirissä paitsi hiljaista ylpeyttä, myös hämmennystä ja vaitonaisuutta. Lapsuudenperheen parissa ollessaan naiset ovat oppineet jarruttelemaan omia opiskeluun liittyviä puheitaan, koska vanhemmilla ei ole joko ymmärrystä tai halua puhua opiskelun sisällöistä tai käytännöistä. Tämä ei ole naisille uusi kokemus, vaan asia joka on kertautunut koulusysteemissä etenemisen myötä eriyttäen asteittain rinnakkaisia maailmoja. (Tarkemmin Käyhkö 2011.) Lapsen opiskelu ja sen vaitonainen tukeminen – lapsen parhaan haluaminen – voi synnyttää vanhemmille myös pelkoa lapsen menettämisestä: siitä että lapsi karkaa, muuttuu joksikin toiseksi eikä puhu enää samaa kieltä (myös Plummer 2000, 195; Lucey et al. 2003, 291). Hänet voidaan haluta pitää edes fyysisesti lähellä, läheisessä yliopistossa, ettei häntä menetetä täysin.

Mut oli mejän äiti vähän sillä tavalla, että sinne Joensuuhun haet. Että ei antanu esimerkiks Jyväskylään hakea. Tai oli sillä tavalla, että: no, en sitten auta. Sano, että jos sinne menet [J-kylään], niin muuttoapua et saa.

Kyse on myös eriytyvistä arvostuksista ja elämänorientaatioista; siis siitä mikä elämässä on tavoiteltavaa. Keskiluokkaisen maailman tahraamat, mutta juurilleen pääsääntöisesti lojaalit, ”muka turhia asioita” ja ”liian pitkään” opiskelevat naiset on haastettu perustelemaan ja oikeuttamaan tekemisiään sekä hakemaan muiden hyväksyntää.

Aino: No mä voin ainaki omalta kohdalta, tai siis kun on vähän esimerkiks sukulaisten piirissä sellanen suhtautuminen, että mie kun opiskelen yliopistossa, ni et oon laiska ja vähän siellä vaan käyn ja varmaan vielä semmonen, jos jään työttömäks, että no, eipä se nyt työtä oo koskaan tehnykkään.

Tanja: Työtä viroksevu, joo.

Aino: Just sellanen.

Tiina: Lukkee vaan [ironisesti]. Eihän se kun lukkee vaan. Joo. Niinpä niin.

Ja osa kavereista sanoo, et onko siun pakko olla noin kunnianhimonen, että etkö sie ikinä voi palata normaaleihin töihin, tehä käsillä töitä. Onks siun pakko aina lukkee.

Naisilla on lupa opiskella, mutta opiskelullaakin on rajansa ja opintojen päämäärä oletetaan välineelliseksi. Hyvä elämä ei läheisten silmissä välttämättä pidä sisällään akateemista koulutusta. Kouluttautumalla työläistyttö voi tahtomattaan pettää juurensa. Naiset joutuvat eri tavoin sovittamaan yhteen omat eriytyneet intressinsä sen sosiaalisen maailman kanssa, jossa he ovat kasvaneet ja josta halutaan pääsääntöisesti pitää kiinni. Koulutuksen maksuttomuus on kuitenkin edesauttanut sitä, että on uskallettu ja pystytty lähtemään kokeilemaan omaa polkua, vaikka henkistä tukea opiskelulle ei olisi saatu. Muistelleille naisille yliopisto on uusi maailma, josta ei ole enää paluuta.

YKSILÖLLISTETYN LUOKAN HAAVOITTAVUUS

Olen artikkelissa avannut sitä, miten luokka ja sukupuoli toisiinsa kietoutuen ovat raa-mittaneet työläistaustaisten naisten kulkua ja hakeutumista yliopistoon. Olen pyrkinyt antamaan ymmärryksen välineitä siihen, miksi avoinna olevat mahdollisuudet avautuvat meille eri tavoin. Mitä kaikille näennäisesti avoimien koulutusmahdollisuuksien ja hoke-man ”kaikkihan on vain itsestä kiinni” taakse kokemuksellisesti kätkeytyy?

Se, että työläisnuorten kouluttautumisen tieltä on poistettu erilaisia rakenteellisia esteitä, ei huuho pois kasvuympäristön, luokan ja sukupuolen merkityksellisyyttä koulutusurien rakentumisessa. Hegemoniseen keskiluokkaiseen kulttuuriin kasvanut yksilö useimmiten saa itselleen perintönä yleisesti hyväksytyn ja arvostetun elämäntavan, arvomaailman ja valintojen kehikon, jolla voi sujuvasti edetä koulutusjärjestelmässä yleisesti arvostettuihin yhteiskunnallisiin asemiin. Työläisvanhempien niukat koulutukselliset resurssit ja etäinen suhde kouluinstituutioon ovat konk-

retisoituneet tutkimukseni naisten elämässä kokemuksina yksin ja omillaan olemisesta, epäröintinä, paikan hakemisena, koulusysteemissä varovaisin askelin etenemisenä ja myös kahden kulttuurisen ja sosiaalisen maailman hiljattaisena eriytymisenä ja siten kokemuksesta välissä elämisestä.

Kyse ei ole vain resursseista, sillä naisten kokemukset haastavat yleistä oletusta siitä, että kaikissa suomalaisissa perheissä koulutautumista arvostettaisiin itseisarvon lailla. Koska yleistä keskustelua lasten ja nuorten koulunkäynnistä käydään kouluttautuneiden keskiluokkaisten vanhempien ja nuorten äänellä, eivät keskiluokkaisten ja työläisperheiden erilaiset arvostukset ja elämänmuodot sekä nuorten eriävät kokemukset, kouluttautumisen ja toimijuuden ehdot tule näkyviksi. Kahden kulttuurin itsestäänselvytykset voivat olla hyvin erilaiset. Piiloon jää myös se, kuinka ei-akateemisista perheistä tulevat nuoret joutuvat miettimään koulutusvalintojensa seurauksia toisella tapaa ja eri perustein kuin akateemisista perheistä tulevat: rimpuilemaan asioiden ristipaineissa sekä tekemään kompromisseja ja pesäeroa kasvuympäristöön.

Luokka on läsnä naisten elämässä myös mentaalisina, omaan mieleen kerrostuneina kysymyksinä, kuten oman kyvykkyyden epäilyinä, riittämättömyyden ja kelvottomuuden tunteina sekä itsesäätelynä. Naiset tekevät ulospäin näkymätöntä emotionaalista työtä ja käyvät mielen sisäisiä neuvotteluja itsensä kanssa, jotta uskaltaisivat ottaa sen maailman haltuun, mikä on toisille itsestään selvyys. Hiljalleen rakentuneet ja osin rajoittavat (väärin)käsitteet itsestä, ruumiillistuneet muistot, voivat tukahduttaa toimijuutta. Myös Valerie Walsh (1997, 152) puhuu siitä, kuinka tunteille ja ”huonommuuden sisäistetyille tarinoille” tulisi myös tutkimuksellisesti antaa enemmän tunnustusta. Kaikkei sitä, mikä on ollut rakentamassa ja muokkaamassa yksilöä siksi, mitä hän on, ei voi noin vain eikä kevyesti varistaa pois (Kuhn 2002, 116).

Koulutuksen sosiaalinen eriarvoisuus ei ole välttämättä näkyvästi ulossulkevaa

ja syrjivää, vaan se ilmenee ennen muuta koulutuksellisenä itsevalikoitumisena, jossa yksilöt itse rajaavat omaa liikkumistilaansa ja mahdollisuuksia (Rinne, Haltia, Nori & Jauhiainen 2008, 515; Gottfredson 2004). Kyse on mekanismista, jossa kulttuuriset erot käännetään sosiaalisiksi eroiksi. Eroja lasten mahdollisuuksien välille rakentavat vanhempien eriävät koulutukselliset resurssit ja arvostukset. On tärkeää, että mahdollisuudet pidetään avoimina ja että yksilöorientoituneessa koulutuspolitiikassa ei rakenneta varhain eriytyviä koulutuspolkuja. Tärkeää on myös se, että nuorelle sallitaan useita mahdollisuuksia valita ja ylipäänsä elämän säreisyys hallitun ”täsmäelämän” sijaan. Olennaista on myös pitää opiskelu maksuttomana sekä yliopistoverkosto alueellisesti kattavana, ettei työläisnuorilta suljeta pois mahdollisuutta valita koulutusväyläänsä. Tämä on erityisen tärkeää, myös symbolisesti, niille nuorille, jotka epäröivät tai joilla ei ole vanhempien henkistä tai taloudellista tukea kouluttautua.

Andrew Sayer (2005, 201) on kritisoinut sitä, kuinka tutkijat kapeuttavat luokan käsitelyn useimmiten yksinomaan kuivaksi akateemiseksi kiistelyksi luokittelun perusteista. Luokka on paljon muutakin. Luokka on myös intiimiä ja henkilökohtaista. Tähdellistä olisi paitsi puhua luokasta, myös moninaistaa ja päivittää konventionaalista, maskuliinista ja julkiseen tilaan rajoittuvaa luokka-ajattelua, joka näkyy myös arkiajattelussa ja rajoittaa näkemästä luokan moninaisia merkityksiä eri elämänpiireissä. Luokkakeskustelun perinteinen käsitteistö ei välttämättä myöskään sovi yksin sen kanssa, miten yksilöllistetty luokka nykyään läpäisee ihmisen elämää (Hey 2003, 322). Ihmisillä ei ole välineitä sanallistaa kokemaansa. Luokkataistelut käydään pitkälti oman pään sisällä, jolloin ne eivät tule näkyviksi. Ongelmallista on se, että vaikka luokka on kirjoitettu naisten ruumiisiin ja mieliin, sen tuottamat tunteet koetaan herkästi yksilöllisinä epäonnistumisina, ei sosiaalisena eriarvoisuutena (Walkerline et al. 2003, 19, 243). Yksilökeskeisellä puheella ja ylikoros-

tamalla mahdollisuuksien tasa-arvoa piilotetaan ihmisten erilaiset arkitodellisuudet, kokemukset sekä toimijuuden eriävät ehdot. Luokkakysymystä on helppo ylenkatsoa, ellei se tule itselle näkyväksi ja tuntuvaksi.

Tämän tutkimuksen naiset ymmärsivät jo tutkimusprosessin aikana kuunnellessaan toistensa tarinoita, ettei kyse olekaan vain minusta. Me saimme vahvemmat luokkalinssit (ks. Järvinen & Kolbe 2007, 170–171), joilla katsella maailmaa, itseymmärrystä sekä rohkaisevan ja turvallisen tunteen, että emme ole yksin.

Oli mahtavaa tutustua samankaltaisiin ihmisiin. Ehkä ensimmäistä kertaa elämässäni

tunsin saavani ymmärrystä asioille, joita en ollut itsekään sisäistänyt, saati sitten käsitellyt. Vihdoinkin oli olemassa viiteryhmä, johon minä kuuluin; työläisperheestä lähtöisin oleva nainen, joka on jotenkin kummasti eksynyt yliopistomaailmaan, aivan kuin vahingossa ja kuitenkin niin tarkoituksella.

YTT Mari Käyhkö työskentelee sosiologian yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa Joensuun kampuksella sosiologian oppiaineessa.

mari.kayhko@uef.fi

KIRJALLISUUS

- Ahola, Sakari 1995: *Eliitin yliopistosta massojen korkeakoulutukseen. Korkeakoulutuksen muuttuva asema yhteiskunnallisen valikoinnin järjestelmänä*. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 30. Turun yliopisto, Turku.
- Berg, Päivi 2010: *Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 22. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J.D. 1995: *Refleksiiviseen sosiologiaan*. Joensuu University Press, Joensuu.
- Davies, Bronwyn & Gannon, Susanne (toim.) 2006: *Doing Collective Biography*. Open University Press, Maidenhead.
- Gordon, Tuula 2005: Toimijuuden käsitteen dilemma. Teoksessa Meurman-Solin, Anneli & Pyysiäinen, Ilkka (toim.): *Ihmistieteet tänään*. Gaudeamus, Helsinki, 114–130.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina 2002: Becoming an adult: Possibilities and limitations – dreams and fears. *Young* 10:1, 2–18.
- Gottfredson, Linda S. 2004: Gottfredson's Theory of Circumscription, Compromise, and Self-Creation. Teoksessa Duane Brown and Associates (toim.) *Career Choice and Development*. Jossey-Bass, San Francisco, 85–148.
- Haug, Frigga and Others 1987: *Female Sexualization. A Collective Work of Memory*. Verso, London.
- Hey, Valerie 1997: Northern Accent and Southern Comfort: Subjectivity and Social Class. Teoksessa Mahony, Pat & Zmroczek, Christina (toim.) *Class Matters. 'Working-Class' Women's Perspectives on Social Class*. Taylor & Francis, London, 140–151.
- Hey, Valerie 2003: Joining the Club? Academia and Working-class Femininities. *Gender & Education* 15:3, 319–335.
- Järvinen, Katariina & Kolbe, Laura 2007: *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta*. Kirjapaja, Helsinki.
- Järvinen, Tero 1999: *Peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Siirtymävaiheen kokemukset ja koulutusvalintojen taustatekijät oppilaiden kertomina*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C 150. Turun yliopisto, Turku.
- Kelhä, Minna 2009: *Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot*. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 223. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Kivimäki, Sanna 2010. Kadonnutta luokkaa etsimässä. *Kulttuurintutkimus* 25:4, 3–18.
- Kivinen, Osmo; Hedman, Juha & Kaipainen, Päivi 2007: From Elite University to Mass Higher Education. Educational Expansion, Equality of Opportunity and Returns to University Education. *Acta Sociologica* 50:3, 231–247.
- Kokko, Sirpa 2007: *Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. N:o 118. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Koski, Leena & Tedre, Silva 2003: Sukupuoliopiola ja -huolia. Naisten muistoja yliopistouralta. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 16:3, 19–32.
- Kuhn, Annette 2002: *Family Secrets*. London: Verso.
- Käyhkö, Mari 2006: Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöstä puhdistus-

- palvelualan koulutuksessa. Joensuu University Press, Joensuu.
- Käyhkö, Mari 2011: Vieras omassa perheessä. Koulussa hyvin menestyneiden tyttöjen koulunkäynti työläisperheessä. *Kasvatus* 42:5, 415–426.
- Lahelma, Elina 2003: Koulutusteiden risteysasemilla, pysyvyyksiä ja muutoksia nuorten suunnitelmissa. *Kasvatus* 34:3, 230–242.
- Lahelma, Elina 2009: Tytöt, pojat ja keskustelu koulumenestyksestä. Teoksessa Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Vastapaino, Tampere, 136–156.
- Lareau, Annette 2003: *Unequal Childhood: The Importance of Social Class in Family Life*. University of California Press, Berkeley.
- Lehmann, Wolfgang 2009: Becoming Middle Class: How Working-class University Students Draw and Transgress Moral Class Boundaries. *Sociology* 43:4, 631–647.
- Lucey, Helen; Melody, June & Walkerdine, Valerie 2003: Uneasy Hybrids: psychosocial aspects of becoming educationally successful for working-class young women. *Gender and Education* 15:3, 285–299.
- McNay, Lois 2004: Agency and Experience: Gender as Lived Relation. Teoksessa Adkins, Lisa & Skeggs, Beverley (toim.) *Feminism after Bourdieu*. Oxford: Blackwell, 175–190.
- Morley, Louise 1997: A Class of One's Own: Women, Social Class and the Academy. Teoksessa Mahony, Pat & Zmroczek, Christine (toim.) *Class Matters. 'Working-Class' Women's Perspectives on Social Class*. Taylor & Francis, London, 109–122.
- Nori, Hanna 2011: *Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenalaille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Turun yliopisto, Turku.
- O'Brien, Maeve 2003: Girls and Transition to Second-level Schooling in Ireland: 'moving on' and 'moving out'. *Gender and Education* 15:3, 249–267.
- Peura, Maria 2012: *Antaumuksella keskeneräinen. Kirjailijan korkeakoulu*. Teos, Helsinki.
- Plummer, Gillian 2000: *Failing working-class girls*. Trentham Books, Stoke on Trent.
- Reay, Diane 1997: The Double-Bind of the "Working-Class" Feminist Academic: The Success of Failure or the Failure of Success. Teoksessa Mahony, Pat & Zmroczek, Christine (toim.) *Class Matters. 'Working-Class' Women's Perspectives on Social Class*. Taylor & Francis, London, 18–29.
- Reay, Diane 2005: Beyond Consciousness? The Psychic Landscape of Social Class. *Sociology* 39:5, 911–928.
- Rinne, Risto; Haltia, Nina; Nori, Hanna & Jauhiainen, Arto 2008: Koulutusmahdollisuuksien sitkeä eriarvoisuus. *Kasvatus* 39:5, 511–516.
- Savage, Mike 2000: *Class Analysis and Social Transformation*. Open University Press, Buckingham.
- Sayer, Andrew 2005: *The Moral Significance of Class*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Skeggs, Beverley 2004: *Class, Self, Culture*. Routledge, London.
- Steedman, Carolyn 1987. *Landscape for a good woman. A story of two lives*. Rutgers U.P, New Brunswick, N.J.
- Tolonen, Tarja 2005: Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymissä. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 33–65.
- Tolonen, Tarja 2008a: Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyylit ja luokkaerot. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Vastapaino, Tampere, 226–254.
- Tolonen, Tarja (toim.) 2008b: *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Vastapaino, Tampere.
- Vanttaja, Markku 2002: *Koulumenestyjät. Tutkimus laudaturylioppilaiden koulutus- ja työurista*. Suomen Kasvatustieteellinen Seura, Jyväskylä.
- Vanttaja, Markku 2003: Koulumenestyjien urapolut. *Yhteiskuntapolitiikka* 68:2, 131–140.
- Vanttaja, Markku & Järvinen, Tero 1998: Koulutus, eriarvoisuus ja koettu marginaalisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 63:4, 350–356.
- Walkerdine, Valerie; Lucey, Helen & Melody, June 2001: *Growing Up Girl. Psychosocial Explorations of Gender and Class*. New York University Press, New York.
- Walsh, Valerie 1997: Interpreting Class: Auto/Biographical Imagination and Social Change. Teoksessa Mahony, Pat & Zmroczek, Christine (toim.) *Class Matters. 'Working-Class' Women's Perspectives on Social Class*. Taylor & Francis, London, 152–174.

ABSTRACT

EDGING TOWARDS AN ALIEN WORLD. WORKING-CLASS GIRLS' WAY TO UNIVERSITY

Equal opportunity does not erase the impact of class and gender in the forging of educational careers. In this article, I examine how working-class girls who have done well at school have found their way to university. I approach the topic as an experiential turn of events lived through by the subjects, and seek to locate and identify the constraints of class and gender on which they have based their progression towards university. The data were generated mainly by means of collective memory-work.

Class is an issue that is present in these women's lives both culturally and socially. It has manifested itself in numerous ways, such as the experience of being on their own in school matters, frequent hesitation/searching for their place, proceeding cautiously within the school system, and a gradual diverging of their world. Class is also present mentally, such as doubts about one's capabilities, feelings of inadequacy, and self-regulation and self-selection. Our current individualistic era is problematic in the way personal experiences caused by class distinctions are perceived as individual failures, not as the result of social inequality. By focusing on the individual and overemphasising the equality of opportunity, the different realities and different prerequisites of agency are hidden from us.